

Jerzy Dereń*

Standaryzacja w siłach zbrojnych sojuszu w aspekcie procesu planowania obronnego NATO¹

*Bezczelowe są zabiegi o dobre plony, gdy ziarno źle posiano.
Mo Ti (V w. p.n.e.)*

Wprowadzenie

W rozwój ery społeczeństw industrialnych minionego milenium jako prekursor standaryzacji na trwałe wpisał się Eli Whitney², konstruktor odziarniarki bawełny – maszyny do mechanicznego oddzielania nasion bawełny od włókien, natomiast ocenia się, że problemy ze standaryzacją w armiach narodowych są tak stare jak historia wojen i wojskowości. Prawdopodobnie jeden z bardziej drastycznych przykładów pochodzi z wojny domowej w Ameryce, gdy konfederaci zidentyfikowali, że mają na wyposażeniu 79 typów karabinów, podobnie było też po stronie unionistów.

Inny przykład pochodzi z roku 1915, gdy dwie brytyjskie jednostki wykonywały manewr w połączonej operacji lądowania na tureckim półwyspie Gallipoli. Wówczas stwierdzono, że są wyposażenie w różne typy karabinów i amunicji, co miało tragiczne następstwa.

* Dr inż., Wydział Nauk o Bezpieczeństwie, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Autor jest byłym pracownikiem struktur organizacji międzynarodowych w latach 1994–2005 (7) w dowództwach i misjach UN, OSCE oraz NATO.

¹ Referat dotyczy wybranych rezultatów badań standaryzacji i interoperacyjności prowadzonych przez autora w Akademii Obrony Narodowej w latach 2001–2008, pod kierownictwem naukowym prof. dra hab. inż. Piotra Sienkiewicza.

² Eli Whitney (ur. 8 grudnia 1765, zm. 8 stycznia 1825), amerykański wynalazca i przedsiębiorca. Maszyna zmniejszyła koszty uprawy bawełny; dzięki mechanizacji procesu oczyszczania bawełny wydajność jednego pracownika wzrosła 50-krotnie (patent z 4 marca 1794 r.). Wśród innych pomysłów Whitneya, duże znaczenie dla rozwoju przemysłu miał pomysł wykorzystania linii montażowej w produkcji masowej; patent ten wykorzystał z powodzeniem H. Ford, a później także inni przemysłowcy.

Co do niedalekiej przeszłości, należy przypomnieć, że w 1951 roku armia jednego z krajów sojuszniczych NATO była wyposażona w dziewięć różnych typów karabinów wymagających dziewięciu różnych rodzajów amunicji. Prawdopodobnie takie przypadki można mnożyć, studiując uważnie literaturę prowadzonych operacji wojskowych.

Standaryzacja środkiem osiągania interoperacyjności

NATO od 1949 roku podkreślało istotę podnoszenia efektywności i wystarczalności poprzez koordynację wysiłku sojuszników skierowaną na osiąganie wymagań standaryzacyjnych w dziedzinach mających wpływ na utrzymywanie wymaganych parametrów operacyjnych. Opierając się na danych z badań standaryzacji w NATO od czasu powstania paktu, można stwierdzić, jak trudne i żmudne było osiąganie kompromisów w sprawie wspólnych standardów czy też produkcji sprzętu wojskowego, gdyż współpraca ujawniała różnice kulturowe i techniczne, występujące pomiędzy armiami krajów członkowskich³. Wymuszała potrzebę stosowania wspólnych standardów zarówno w obowiązujących procedurach operacyjnych (SOP – Standing Operating Procedures), jak i wyposażeniu wojsk⁴.

Już w początkowej fazie działalności NATO uzgodniono, że za priorytetowe należy przyjąć stosowanie standardów w obszarze logistyki oraz uzgodnionej terminologii we wspólnych operacjach⁵. Zapewniają one bowiem interoperacyjność Sił Sojuszniczych NATO konieczną do kolektywnej obrony (art. 5), utrzymywania zdolności do prowadzenia operacji reagowania kryzysowego (CRO – Crisis Response Operations) oraz wypełniania dyplomatycznej roli w dziedzinie konsultacji i współpracy na rzecz bezpieczeństwa międzynarodowego. Dla osiągania tych celów opracowuje się porozumienia standaryzacyjne (STANAG Standardization Agreement) i publikacje sojusznicze (AP – Allied Publications), które określają wymagania w odniesieniu do rozwiązania określonych problemów przy intelektualnym i materialnym zaangażowaniu dowództw i instytucji NATO we współdziałaniu z przedstawicielami krajów członkowskich w trakcie procesu planowania obronnego (rys. 1).

Takie podejście do rozwiązywania problemów proceduralnych, administracyjnych, organizacji dowodzenia i kierowania oraz produkcji sprzętu wojskowego przez poszczególne kraje, wyklucza dublowanie wysiłku, a jednocześnie zwiększa zdolności prowadzenia wielonarodowych połączonych operacji zadaniowych (CJTF – Combined Joint Task Force), które są ekwiwalentem poziomu ambicji polityczno-militarnych i zaangażowania NATO w proces utrzymywania bezpieczeństwa międzynarodowego. Należy dodać, że wiadomości zamieszczane w fachowych periodykach dotyczące osiągniętej interoperacyjności przez siły sojusznicze NATO (ISAF – International Security Assistance Force) i koalicyjne (CSTC-A Combined Security Transition Command – Afghanistan) w operacji (OEF – Operation Enduring Freedom) w rejonach działania

³ Za AC/135: Group of National Directors on Codification. „*Codification Plays a vital Role*”, 50 Years of NATO, AC/135; Group of National Directors on Codification.

⁴ W literaturze NATO „wyposażenie wojsk – sprzęt” jest często określane, jako „materiel” i definiowane, jako: *equipment, apparatus, and supplies used by military force*, MACMILAN dictionary, New York, 1979.

⁵ Wykaz stosowanych skrótów i akronimów jest zgodny z publikacją NATO AAP-6 (Eng/PL).

w kluczowej dla bezpieczeństwa międzynarodowego misji w Afganistanie, pomimo zaangażowania olbrzymich środków nie zawsze spełniają oczekiwania⁶.

Rysunek 1. Cywilna i wojskowa struktura NATO

Źródło: opracowanie własne na podstawie *NATO handbook*, Brussels 2006.

Szczególnego znaczenia nabiera zatem konieczność osiągania interoperacyjności dzięki wdrażaniu wojskowych wymagań standaryzacyjnych zarówno w zastosowaniu do obowiązujących procedur operacyjnych, jak i funkcjonowania sił zbrojnych, poczynając od struktur organizacyjnych wojsk i sztabów, zasad działania systemów dowodzenia, kierowania i łączności (CIS – Communication Information Systems) oraz spełniania szczególnych wymagań stawianych wsparciu bojowemu (CS – Combat Support) i zabezpieczeniu działań wojsk (CSS – Combat Service Support).

Rezultaty dotychczas prowadzonych badań wskazują, że spełnienie wymagań interoperacyjności dotyczy tych obszarów, które, jak się przewiduje, będą miały wpływ na wykonanie zadań w powierzonych misjach, planowanych na podstawie określonych i hipotetycznych scenariuszy zagrożeń. Zakłada się, że rekomendacje dotyczące

⁶ Według korespondenta tygodnika „Jane’s”: „Senior NATO officials say incompatible C2 endangers ISAF: NATO’s International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan suffers a fatal lack of interoperable command-and-control (C2) equipment and intelligence-sharing networks, according to senior NATO commanders. The issues are especially severe in southern Afghanistan’s Kandahar district and others where the Taliban’s insurgency movement is strongest and where fatalities involving ISAF soldiers could otherwise have been avoided or minimized, they stated” (<http://idr.janes.com>, 3.10.2007).

wdrażania wymagań standaryzacyjnych i osiągnięcia interoperacyjności, uzasadnione wynikami z przeprowadzonych badań naukowych będą wspomagały procesy decyzyjne na szczeblach instytucji centralnych dotyczące wdrażania i korzystania ze standaryzacji operacyjnej w siłach zbrojnych. Jest to istotne, gdyż badane dziedziny dotyczą bezpośrednio wywiązywania się krajów członkowskich z realizacji zobowiązań wobec NATO w zakresie wdrażania przyjętych celów sił zbrojnych.

Ostatecznie, oczekiwane spełnienie stawianych wymagań dla standaryzacji operacyjnej i materiałowej powinno umożliwić siłom zbrojnym sojuszu osiągnięcie interoperacyjności, która jest warunkiem koniecznym prowadzenia działań określonych w dokumentach normatywnych NATO. Z analiz wynika, że standaryzacja poprzez wspólnie realizowane programy badawcze, plany długoterminowe kreowane dla wprowadzania nowych technologii do sił zbrojnych, prowadzi również do uzyskania korzystnych relacji w obszarze „koszt-efekt”, co stanowi istotę analizy systemowej. Możliwość udostępnienia zainteresowanym środowiskom rezultatów badań procesu standaryzacji harmonizowanego z procesem planowania obronnego sił zbrojnych sojuszu jest celowa, gdyż pomimo wielu ambitnych programów w dziedzinie standaryzacji realizowanych przez cywilne i wojskowe władze NATO nie brak jest również krytycznych ocen i analiz w stosunku do NATO i krajów członkowskich⁷.

Wnioski z przeprowadzonych badań dotyczą osiągnięć w dziedzinie wspólnej produkcji wojskowej, ale podkreślają również różną aktywność krajów członkowskich w inicjatywach kreowania standardów, w zaangażowaniu we wdrażanie STANAG-ów⁸ oraz realizacji programu standaryzacyjnego. Proces ratyfikacji postanowień STANAG-ów i AAP, jest doprecyzowany proceduralnie, lecz ostateczne rezultaty o ich implementacji i „jakości” egzekwowania zależą od krajów sojuszników, co w przypadku niepowodzeń może prowadzić np. do zakłóceń w osiągnięciu interoperacyjności w trakcie prowadzenia wielonarodowych połączonych operacji sojuszników.

Istotą procesu decyzyjnego, kładącego podwaliny pod funkcjonowanie NATO, jest zasada politycznego konsensusu w odniesieniu do decyzji o wymiarze politycznym i wojskowym. Pomimo zalet tej metody, może to prowadzić do sytuacji, kiedy interes wspólny nie zawsze wygrywa z partykularnymi interesami państw członkowskich. Dotyczy to przede wszystkim decyzji, na podstawie których dowództwa NATO są zobowiązane realizować różnorodne procesy, takie jak planowanie obronne (strategiczne), planowanie sił NATO, planowanie operacyjne, badania naukowe w celu rozwijania nowych technologii, w tym również proces standaryzacyjny, którego produktem jest opracowywanie, a następnie implementowanie standardów. Kluczową funkcję dla realizacji tych procesów odgrywają dokumenty NATO w randze koncepcji strategicznej, wytycznych politycznych oraz dokumentów wykonawczych wynikające z decyzji podejmowanych na kolejnych Szczytach NATO. Po szczycie NATO w Waszyngtonie (1999) wprowadzono do inicjatywy zdolności obronnych (DCI, Defence Capabilities Initiative) zapisy o nowej polityce standaryzacyjnej, a szczyt w Strasburgu-Kehl zapowiedział prace nad nową koncepcją strategiczną (rys. 2).

⁷ Dane pochodzą z opracowań niezależnych ośrodków naukowych oraz raportów komitetu stosunków międzynarodowych kongresu amerykańskiego, np. *NATO standardization: political, economic, and military issues for Congress, Report: Lack of political will, Good intention and the road to destandardization*, Washington 1997.

⁸ Dotyczy to zmieniających się danych o „ilości ratyfikowanych i implementowanych” STANAG-ów. Np. według Wojskowego Centrum Normalizacji Jakości i Kodyfikacji z października 2008 w Siłach Zbrojnych RP na około 1300 obowiązujących STANAG-ów ratyfikowano 393, lecz implementowano jedynie 93.

Rysunek 2. Hierarchia dokumentów NATO

Źródło: opracowanie własne na podstawie SHAPE (ACO), Policy and Requirements, 2001.

W części IV koncepcji⁹ Strategicznej Sojuszu (1999) dotyczącej Wytycznych dla Sił Zbrojnych, w założeniach Strategii Sojuszu kluczowe funkcje obejmują: „wspólne planowanie sił, wspólne finansowanie wydatków, wspólne planowanie operacyjne, formacje wielonarodowe, porozumienia o dowodzeniu i sztabach, zintegrowany system obrony powietrznej, równy podział ról i zadań wśród członków sojuszu, stacjonowanie i rozmieszczenie wojsk poza własnym terytorium. Jeżeli okaże się to konieczne, funkcje te mogą obejmować: planowanie reagowania kryzysowego i wzmocnienia; **wspólne standardy i procedury** (w odniesieniu do wyposażenia, ćwiczeń i logistyki), **wspólne** i połączone doktryny oraz ćwiczenia, a gdy będzie to potrzebne, również infrastrukturę, uzbrojenie i współpracę w zakresie logistyki”¹⁰.

⁹ W AAP 6(U) PL 1995 przetłumaczono *concept* jako „koncepcja” (01/11/83), natomiast *strategic concept* niekonsekwentnie do wcześniejszego tłumaczenia przetłumaczono jako „zamiar strategiczny”, 01/11/83. W wydaniu AAP 6 (2007) powtórzono wcześniejsze tłumaczenia. Z teorii i praktyki planowania operacyjnego w NATO wynika, że „zamiar” niezmiennie jest tłumaczony, jako *intent*, np. *commander intent*. Autor uważa, że bardziej adekwatne do kontekstu *strategic* jest korzystanie z pojęcia koncepcja, co uzasadnia definicja koncepcji w języku polskim [łac. *conceptio*], „1. Ogólne ujęcie czego; obmyślony plan działania, rozwiązania czego; teoria czego, pomysł, projekt”, *Słownik wyrazów obcych PWN*, Warszawa 1980, s. 375.

¹⁰ *Koncepcja Strategiczna Sojuszu*. Zatwierdzona przez Szefów Państw i Rządów. Waszyngton, kwiecień 1999 Suplement do: „Przegląd NATO” Lato 1999, nr 2.

Natomiast w DCI przyjęto: „Utrzymywanie operacji wielonarodowych będzie wymagało zwrócenia szczególnej uwagi na wyzwania w **zakresie interoperacyjności**. W tym kontekście większą uwagę należy poświęcić czynnikowi ludzkiemu (na przykład wspólnemu podejściu do doktryny, szkolenia i procedur operacyjnych) **oraz standaryzacji**, a także wyzwaniom stawianym przez wzrastające tempo zmian w technologii oraz zróżnicowań czasowych we wprowadzaniu bardziej zaawansowanych rozwiązań w zakresie zdolności obronnych przez Sojuszników”¹¹.

Warto wspomnieć, że bieżące kierunki działania NATO są określane komunikatami końcowymi wydawanymi przez szefów rządów i państw krajów członkowskich na kolejnych Szczytach NATO. Szczyt waszyngtoński był o tyle ważny, gdyż określił nowe wymagania dla dowództw NATO i krajów członkowskich w dziedzinie polityki standaryzacyjnej formułującej nowe wymagania dla procesu standaryzacyjnego w aspekcie planowania obronnego, tak jak ostatni jubileuszowy Szczyt w Strasburgu-Koel określił zadanie formułowania „nowej koncepcji strategicznej Sojuszu”.

Poza misją obronną państwa Sojuszu są również w gotowości do natychmiastowego reagowania w rejonach konfliktów, które zagrażają środowisku bezpieczeństwa i destabilizują pokój na świecie. Taka doktryna nakazuje sojusznikom osiągnięcie i utrzymywanie zdolności obronnych składających się na potencjał militarny NATO na adekwatnym do wymagań poziomie ambicji (NATO level of Ambition – NLoA), strukturach dowodzenia (NATO Command Structure – NCS) i strukturach sił NATO (NATO Force Structure – NFS). Dotyczy to przede wszystkim utrzymywania sił NATO w określonej gotowości do prowadzenia całego spektrum operacji sojuszniczych w rejonie „odpowiedzialności” (Area of Responsibility – AOR) lub według nowych wymagań, poza nim¹².

Godny uwagi jest fakt, że polityka obronna, rozumiana jako „naczelny instrument zapobiegania oraz prowadzenia wojny” ma również związki ze standaryzacją. Dla przykładu znajduje to potwierdzenie w raporcie dla Kongresu USA, gdzie w głównych wnioskach stwierdzono: „Jako generalną konkluzję należy przyjąć, że standaryzacja jest środkiem do osiągnięcia celu strategicznego. Tym celem jest utrzymywanie potencjału bojowego sił NATO na takim poziomie, aby było możliwe powstrzymanie agresji wojsk Układu Warszawskiego, a następnie uzyskanie powodzenia w prowadzeniu ofensywy, uwzględniając obecne i przewidywane trudności w zakresie posiadanych sił i środków”¹³. Aczkolwiek cytowany raport pochodzi z marca 1977 r., to wskazuje na olbrzymie znaczenie standaryzacji dla funkcjonowania sił sojuszniczych NATO w ówczesnej strategicznej koncepcji NATO.

Interoperacyjność wojsk NATO byłaby niemożliwa bez wcześniejszego spełnienia określonych wymagań standaryzacyjnych w obszarach kompatybilności, wymiennalności i wspólności (powszechności), a historia operacji pokojowych ostatnich dekad potwierdza, że pomimo wysiłków Unii Europejskiej i jej Sztabu Wojskowego (EDA – European Defence Agency), NATO wciąż pozostaje jedyną wiarygodną organizacją

¹¹ DCI Defence Capability Initiative przyjęta przez Radę Północnoatlantycką (North Atlantic Council) na szczycie w Waszyngtonie. Zatwierdzona przez Szefów Państw i Rządów. Waszyngton, kwiecień 1999, Suplement do: „Przegląd NATO”, Lato 1999, nr 2. *Capability* w odniesieniu do terminologii wojskowej ma znaczenie najbliższe do „zdolności”.

¹² MCM-OIO-01, A/KSff – development Process for GRF(HRF and FLR HQs), 12.01.01.

¹³ NATO Standardization: *Political, Economic, and Military issues for Congress*, Report, Washington DC 1977.

zdołną do prowadzenia efektywnych działań w obronie demokratycznych wartości ujętych w Traktacie Północnoatlantyckim i Karcie Narodów Zjednoczonych¹⁴.

Istotą rozpatrywanego problemu jest fakt, że niejednokrotnie interesy narodowe wpływają na brak dostosowania struktur organizacyjnych i modernizacji wyposażenia sił zbrojnych państw członkowskich do wymagań standaryzacyjnych przyjętych przez NATO¹⁵. Nowe wymagania doktrynalne, stawiane środowisku bezpieczeństwa NATO, są związane z czynnikiem nowego jakościowo zagrożenia, jakim po 11 września 2001 r. jest terroryzm, cyberterroryzm i proliferacja broni masowego rażenia oraz środków jej przenoszenia. Dlatego uznano, że Planowanie Obronne Sojuszu, w tym dziedziny zajmujące się osiąganiem interoperacyjności przez Siły Zbrojne Sojuszu, powinny być skorelowane z nowym programem standaryzacji celów Sił Zbrojnych¹⁶, a do ich opisu przyjęto analizę systemową i modelowanie (rys. 3). Wyniki badań uzyskano w rezultacie:

- genezy standaryzacji,
- analizy procesu standaryzacji,
- opracowania modelu procesu standaryzacji,
- weryfikacji warunków realizacji standaryzacji.

Rysunek 3. Otoczenie procesu standaryzacji

Źródło: opracowanie własne, 2008.

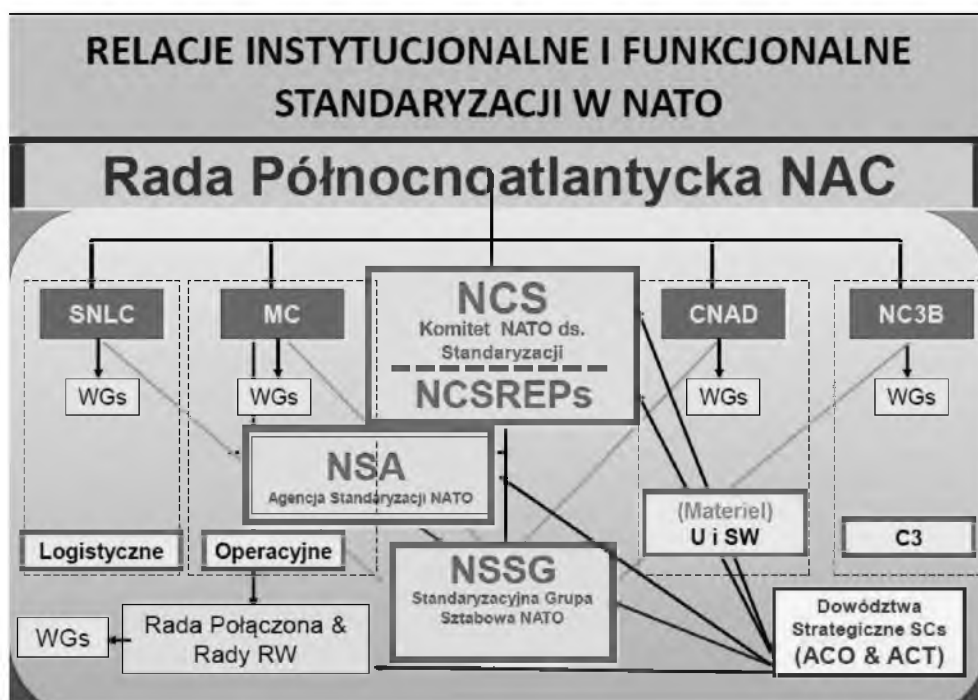
¹⁴ Autor pracował w grupie ekspertów SHAPE udzielających konsultacji Wojskowemu Sztabowi Unii Europejskiej w Brukseli. Okres belgijskiej i hiszpańskiej prezydencji, 2001–2002.

¹⁵ Ze względu na ograniczone możliwości korzystania z wiarygodnych źródeł autor nie może włączyć do przedmiotu badań zjawisk dotyczących sytuacji, kiedy standaryzacja może być wykorzystywana jako instrument politycznego nacisku.

¹⁶ Doctrine „Fundamental principles by which the military force or elements thereof guide their actions in support of national objectives. It is authoritative but requires judgement in application”. Dictionary of Military terms. US Department of Defence, London, Greenhill 1995.

Należy stwierdzić, że w konsekwencji nowej polityki standaryzacyjnej po szczycie w Waszyngtonie wypracowano wytyczne dla wdrożenia standaryzacyjnych programów zadaniowych adekwatnych do zakresu odpowiedzialności funkcjonalnej instytucji biorących udział w procesie.

Realizując te wytyczne, Komitet ds. Standaryzacji NATO (NCS – NATO Committee for Standardization) dokonał przeglądu relacji funkcjonalnych wszystkich instytucji i dziedzin standaryzacji pod względem znalezienia rozwiązań mających na celu zwiększenie ich ról i efektywności w NATO (rys. 4).

Rysunek 4. Relacje instytucjonalne i funkcjonalne standaryzacji w NATO

Źródło: opracowanie własne, 2008.

Podsumowanie

Teza o standaryzacji jako środka do osiągnięcia interoperacyjności znajduje potwierdzenie w prowadzonych badaniach. To standaryzacja decyduje o potencjale NATO wykorzystywanym w realiach operacyjnych. Jak ważny jest to problem, świadczy zaangażowanie nim w trakcie wielu konferencji naukowych¹⁷, np.: „w pełni interoperacyjne, zdolne do sprawnego współdziałania z władzami cywilnymi, organizacjami

¹⁷ L. Konopka, *Siły antykrzysowego reagowania: lokalne, regionalne czy globalne, Konferencja naukowa: Współczesne operacje reagowania kryzysowego – wymóg regionalnego bezpieczeństwa czy operacje przyszłości*, AON, Warszawa 2005.

Standaryzacja w siłach zbrojnych sojuszu w aspekcie procesu planowania obronnego NATO

międzynarodowymi, pozarządowymi oraz innymi organizacjami pozamilitarnymi". Z badań środowiska bezpieczeństwa wynika, że istnieją nadal problemy z osiągnięciem interoperacyjności we wspólnych operacjach pomiędzy kontyngentami sił sojuszniczych. Uwzględniając wagę wymagań standaryzacyjnych określonych w kluczowych dokumentach NATO oraz potrzebę ratyfikacji i implementacji standardów w siłach zbrojnych sojuszu, autor jest przekonany, że tezy tu zaprezentowane przyczynią się do popularyzacji problemów standaryzacji i interoperacyjności w kręgach akademickich.